

УДК 349.222.1

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1316974>[orcid.org/ 0000-0002-0883-9869](https://orcid.org/0000-0002-0883-9869)

© Коваленко О.О., 2018

О.О. Коваленко**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В УКРАЇНІ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЙОГО ПРИНЦИПІВ У СВІТЛІ
ВХОДЖЕННЯ ДО ЄС**

Анотація. Метою наукової статті є окреслення окремих проблем здійснення соціального діалогу в Україні через призму характеристики його принципів у світлі входження до Європейського Союзу. Відмічається, що принципи соціального діалогу не отримали належної уваги з боку законодавця. Автором робиться висновок, що недбале ставлення до визначення теоретичних вихідних позицій призводить до неспроможності функціонування ефективної правової конструкції соціального діалогу, застосування якої спроможне вирішити багато практичних проблем і досягнути: стабільності виробничого процесу, підвищення продуктивності праці, збільшення розміру заробітної плати; створення нормальних умов праці тощо за рахунок взаємодії усіх зацікавлених суб'єктів.

Ключові слова: соціальний діалог, принципи соціального діалогу, Європейський Союз, громадянське суспільство, держава.

Аннотация. Целью научной статьи является определение отдельных проблем осуществления социального диалога в Украине через призму характеристики его принципов в свете вхождения в Европейский Союз. Отмечается, что принципы социального диалога не получили надлежащего внимания со стороны законодателя. Автором делается вывод, что небрежное отношение к определению теоретических исходных позиций приводит к несостоятельности функционирования эффективной правовой конструкции, применение которой способно решить многие практические проблемы и достичь: стабильности производственного процесса, повышения производительности труда, увеличения размера заработной платы; создание нормальных условий труда и т.д. за счет взаимодействия всех заинтересованных субъектов.

Ключевые слова: социальный диалог, принципы социального диалога, Европейский Союз, гражданское общество, государство.

Abstract. The purpose of this article is to outline the specific problems of implementing social dialogue in Ukraine through the prism of its principles in the light of joining the European Union. It is noted that the content of the Law "On Social Dialogue in Ukraine" indicates that the purpose of the latter, as defined in the preamble, is rather declared, but not achieved, since the fundamental legal constructions on which the social dialogue is based, the principles of social dialogue have not received proper due attention the lawmaker's side. The author concludes that the negligent attitude to the definition of theoretical outlooks leads to the failure to operate an effective, based on the concept and successful foreign experience, a legal construct, the application of which can solve many practical problems and achieve: stability of the production process, increase of labor productivity, increase of the size of the wage pay the creation of normal working

conditions, the absence of employees' dissatisfaction with working conditions, etc. through the interaction of all interested actors.

Key words: social dialogue, principles of social dialogue, the European Union, civil society, the state.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] обумовлює необхідність проведення наукових досліджень у сфері соціального діалогу із метою приведення останнього у відповідність із європейськими стандартами. Адже «на сьогодні важливо, щоб цивілізований соціальний діалог між соціальними партнерами став основою та передумовою прийняття будь-яких владних рішень на рівні держави стосовно будь-яких економічних та соціальних змін в Україні» [2, с. 2]. У цьому сенсі особливо важливо приділити увагу дослідженню принципів соціального діалогу, завдяки яким, власне, і може існувати та успішно розвиватися інститут соціального діалогу.

У науці принципи соціального діалогу взагалі не отримали належної уваги. Слід констатувати, що на даному етапі розвитку наукової думки можна говорити лише про постановку проблеми принципів соціального діалогу у загальному вигляді, що було здійснено М.О. Міщуком [3], О.А. Трюхан [4] та визначення переліку принципів соціального діалогу Г.І. Чанишевою [5]. Комплексного дослідження принципів соціального діалогу як цілісної системи, на якій ґрунтується соціальний діалог, не провадилось, а тим більше це питання не розглядалось у світлі входження України до Європейського Союзу.

Зазначене дозволяє визначити мету даної наукової статті: окреслити окремі проблеми здійснення соціального діалогу в Україні через призму характеристики його принципів у світлі входження до Європейського Союзу.

Закон «Про соціальний діалог в Україні» [6] присвячує принципам соціального діалогу лише одну статтю – статтю 3 за назвою «Основні принципи соціального діалогу». Одразу зазначимо, що навряд чи слід визнати вдалим такий добір слів законодавця для назви як правової конструкції, так і для назви статті, бо, очевидно, що в цьому випадку ми маємо справу з тавтологією, під якою в наукових філологічних джерелах розуміється «неусвідомлюваний, мимовільний або, навпаки, навмисний повтор у межах словосполучення, речення того самого чи однокореневих слів (формально-семантична тавтологія) або різнокореневих слів з тотожним, аналогічним і подібним значенням (семантична тавтологія). Це може бути виявом недостатньої культури мови або спеціальним семантично-стилістичним засобом (фігура мови)» [7].

Навряд чи у зазначеному випадку – вживанні у конструкції, закріпленій нормативно-правовим актом, можна говорити про фігуру мови, отже, на жаль, маємо констатувати наявність недостатньої культури мови. Бо, як відомо, принцип – це «основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.» [8]. Отже, застосовуючи слово «принцип», вже мається на увазі слово «основний», «основне». Все що не основне – прин-

ципом бути не може. Тому, вочевидь, назва ст. 3 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» та назва правової конструкції, що міститься в ній, потребує виправлення на «Принципи соціального діалогу».

Визначення принципів соціального діалогу у ст. 3 Закону «Про соціальний діалог в Україні», як і в інших його статтях, на жаль, не міститься. Це прогалина, яка може свідчити про те, що принципам соціального діалогу відведена у Законі не головна, як, власне, закладено у їх природу, а, у найкращому випадку, другорядна роль у практичній площині. Бо, як свідчить зміст Закону «Про соціальний діалог в Україні», що складається з 20 статей, мета останнього, визначена у преамбулі, а саме: «Цей Закон визначає правові засади організації та порядку ведення соціального діалогу в Україні з метою вироблення та реалізації державної соціальної і економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин та забезпечення підвищення рівня і якості життя громадян, соціальної стабільності в суспільстві» [6] ним швидше залишається задекларованою, а не досягнутою. І справа тут, звичайно, не у такій кількості статей, а у тому, що їх зміст свідчить про те, що його автори писали текст, а народні депутати голосували за нього мимохідь, не дуже звертаючи увагу на визначення правових конструкцій та механізми їх застосування.

Так, до речі, незважаючи на визначений у Конституції України статус України як демократичної, соціальної та правової держави [9], Законом «Про соціальний діалог в Україні», який було прийнято 14 років потому від прийняття Конституції, чомусь не визначено навіть наряду для можливості брати у участь у цьому важливому процесі визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин організаціям громадянського суспільства, що представляють і обстоюють свободи та інтереси людини і громадян. Наразі це відмічається за підсумками круглого столу «Соціальний діалог як інструмент взаємодії громадянського суспільства і держави», що відбувся у листопаді 2017 р., Комітетом з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення Верховної Ради України як проблема, що потребує вирішення, бо «соціальний діалог в Україні сьогодні розвивається в рамках вузького формату і здійснюється між Урядом, об'єднанням роботодавців і профспілок»; «на жаль, організації так званого «третього сектору» практично не залучені до процесу соціального діалогу, ні як сторона, ні як спостерігач. Тому наше завдання зробити так, аби представники були залучені до соціального діалогу» [10].

Наявність цієї проблеми і досі – 8 років потому від прийняття Закону «Про соціальний діалог в Україні», – не те що практично, а й юридично – бо є відсутньою правова база для її вирішення, є ще більш дивним, з огляду на європейську орієнтацію наряду розвитку нашої держави та її намірів вход-

ження до ЄС. Адже «однією з головних характеристик сучасних європейських суспільств є розвиток різноманітних форм соціальної демократії (тобто демократії в основних сферах соціального та економічного життя), яка з процедурної точки зору є демократією участі (participation democracy), а з точки зору цінності і результату демократичного процесу – є консенсусною демократією (consensual democracy). Сутністю демократії участі є власне систематична участь громадян у розробці певних рішень, або контроль за їх реалізацією у важливих – з точки зору інтересів громадян – напрямках діяльності» [11]. Тобто соціальний діалог і є тією правовою конструкцією, застосування якої наближує Україну до омріяної мети – стати повноправним партнером європейської спільноти, членом ЄС. Однак юридично в нашій країні у цій сфері нічого не змінюється ні з 2010 р. – року прийняття Закону «Про соціальний діалог в Україні» [6], ні з 2014 р. – року підписання Україною Угоди про асоціацію [1], – соціальний діалог фактично існує на папері, не виконуючи того великого призначення, яке в нього закладено.

Також, разом із визначенням принципів соціального діалогу, ст.3 Закону «Про соціальний діалог в Україні», визначаючи 11 принципів соціального діалогу, а саме: «законності та верховенства права; репрезентативності і правоможності сторін та їх представників; незалежності та рівноправності сторін; конструктивності та взаємодії; добровільності та прийняття реальних зобов'язань; взаємної поваги та пошуку компромісних рішень; обов'язковості розгляду пропозицій сторін; пріоритету узгоджувальних процедур; відкритості та гласності; обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань» [6, ст. 3], не надає визначення жодного з них. Науковці, щоб «закрити» цю прогалину, намагаються надавати власні визначення конкретних принципів соціального діалогу [5], однак цього недостатньо. Якщо немає належної правової бази – то і практично змінити нічого неможливо.

Таким чином, на разі вкрай важливо внести зміни до ст. 3 Закону «Про соціальний діалог в Україні», створивши необхідну правову базу для перетворень у практичній площині. І починати, вочевидь, слід із фундаментальних питань – зокрема, з принципів соціального діалогу: коректно сформулювати правову конструкцію, що розглядається, – як «Принципи соціального діалогу», надати їй легальне визначення; закріпити визначення кожного з принципів соціального діалогу; а також юридично визначити засади та механізм участі у соціальному діалозі організацій громадянського суспільства що представляють і обстоюють свободи та інтереси людини і громадян. Адже недбале ставлення до визначення теоретичних вихідних позицій призводить до неспроможності функціонування ефективною, за відправною концепцією та вдалим зарубіжним досвідом, правової конструкції, застосування якої спроможне вирішити багато практичних проблем і досягнути: стабільності виробничого процесу, підвищення продуктивності праці, збільшення розміру заробітної плати; створення нормальних умов праці тощо.

Правова конструкція принципів соціального діалогу має ще багато не вирішених проблем, які являють неабиякий інтерес для наукових досліджень, а отже, має перспективи для подальших наукових розвідок, зокрема щодо визначення поняття та окремої характеристики кожного з її елементів.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода, Міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011;
2. Соціальний діалог в Україні в контексті підписання угоди про асоціацію – виклики та пропозиції. К. – 2014. URL: <https://bureau.in.ua/downloads/social-dialogue/Ukraine.pdf>;
3. Міщук М.О. Проблеми правового регулювання соціального партнерства у трудовому праві України: дис. ... д-ра юрид. наук 12.00.05 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ. 2015. 428 с.;
4. Трюхан О. А. Організаційно-правові форми соціального діалогу у сфері праці: дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Одеська національна юридична академія. Одеса. 2006. 200 с.;
5. Чанишева Г.І. Основні принципи соціального діалогу у сфері праці. Основні принципи соціального діалогу у сфері праці. *Вісник південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 100-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2014_1_12;
6. Про соціальний діалог в Україні: Верховна Рада України; Закон України від 23 груд. 2010 р. № 2862-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>;
7. 3 енциклопедії української мови від А до Я : Ізборник. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um111.htm>;
8. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/pryncyp>;
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>;
10. Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення провів «круглий стіл» на тему: «Соціальний діалог як інструмент взаємодії громадянського суспільства і держави» / Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/151210.html>;
11. URL: www.ntser.gov.ua/assets/files/Experience/Soc_dialog.doc.